

Русіна Ю.О.,

Київський національний університет технологій та дизайну

Легейда А.Г.

Київський національний університет технологій та дизайну

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

У статті викладені методичні вказівки щодо можливості забезпечення фінансової стійкості комерційних банків. Досліджено практику діагностики фінансової стабільності банку. Визначено методи щодо удосконалення визначення вірогідності фінансової стійкості.

В статье изложены методические указания относительно возможности обеспечения финансовой устойчивости коммерческих банков. Исследована практика диагностики финансовой стабильности банка. Определены методы по совершенствованию определения достоверности финансовой устойчивости.

In the article the methodical instructions concerning the possibility to ensure the financial stability of commercial banks. Investigated the practice of diagnostics of the financial stability of the Bank. Defined methods for the improvement of definition of reliability of financial stability.

Постановка проблеми. Сьогодні практично всі українські банки переймаються проблемою дедалі зростаючої конкуренції, пов'язаної із перерозподілом капіталів та клієнтів, розширенням асортименту банківських послуг, впровадженням сучасних інформаційних технологій в управління банківською діяльністю. Це зумовлює необхідність удосконалення банківського менеджменту таким чином, щоб задовільнити попит на банківські продукти і послуги з боку суб'єктів ринкового середовища, забезпечивши при цьому прибутковість банківського бізнесу та захист від ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізом фінансової стійкості займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: Е. Альтман, Берест М.М., У. Бівер, Герасимова В.Я., Р. Ліс, Плаксюк О.Ф., Пластиун О.Л., Г. Спрінгейт, Дж. Таффлер, Г. Тішоу, Тимошенко А.П. та інші [2, с. 10].

«На сьогодні загальний капітал банківської системи країни, за розрахунками, становить 4,9% офіційного валового внутрішнього продукту (для порівняння: у країнах Центральної та Східної Європи цей показник становить близько 40%). Загальні депозити на душу населення в Україні дорівнюють лише 48 дол. США (в Росії – 306, Естонії – 796, Польщі – 1318, Чехії – 3198 дол. США). Лише приблизно 75% банків функціонують у відносно нормальному режимі, спостерігається стійка тенденція до зниження прибутковості робочих активів у цілому по банківській системі. Питома вага проблемних (прострочених та сумнівних) кредитів і сьогодні залишається значною і складає 4,5%» [5, с. 48].

Мета статті полягає в подальшому розвитку теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення стійкості та запобігання банкрутства комерційного банку за допомогою інструментів платоспроможності.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі немає єдиного підходу до визначення поняття фінансової стійкості банку. Достатньо часто його ототожнюють з такими економічними поняттями, як надійність, платоспроможність, ліквідність. Так, деякі автори стверджують, що фінансова стійкість банку визначається рівнем його ліквідності та платоспроможності. Зауважимо, що ліквідність комерційного банку характеризує механізм перетворення фінансових чи матеріальних активів у грошові кошти для своєчасного виконання зобов'язань, а платоспроможність визначається здатністю банку своєчасно і повністю виконувати свої платіжні зобов'язання. Це дуже важливі складові, але врахування тільки їх під час визначення фінансової стійкості банку, на нашу думку є недостатнім.

Інші фахівці стверджують, що стійкість банку залежить від збалансованості його активів і пасивів, якості кредитно-інвестиційного портфеля і кількості клієнтів. Цей підхід викликає певні зауваження:

по-перше, в ньому не враховуються такі важливі складові фінансової стійкості, як прибутковість, платоспроможність та ліквідність банку;

по-друге, твердження, що фінансова стійкість банку залежить від кількості клієнтів, є недостатнім для пояснення цієї взаємозалежності (не враховується їх фінансовий стан).

Основна проблема стійкості банків пов'язана з нестабільною економікою України, яка робить тільки перші кроки до відкритого суспільства з метою знайти своє місце у господарських відносинах світу. Ця проблема визначається, насамперед, стабільністю економічного середовища, яке оточує банк. Таким чином, ринкова категорія «фінансова стійкість банку» відображає фінансовий стан банківської установи в існуючому середовищі. Звідси можна виділити основні параметри фінансової стійкості банку: соціально-політична ситуація в країні, її загальноекономічний стан, стан фінансового ринку, внутрішня стійкість банківської установи.

Фінансова стійкість — принципове поняття, яке сьогодні постійно впливає при обговоренні тих чи інших аспектів функціонування банків і фінансової системи країни в цілому. Однак попри очевидну актуальність і практичну потребу у здійсненні аналізу фінансової стійкості вітчизняних банків, досвід такого аналізу залишається досить скромним, а наукові підходи з цієї тематики в Україні практично відсутні.

Відсутність чіткого визначення поняття фінансової стійкості комерційного банку призвела, з одного боку, до ототожнення фінансової стійкості з іншими поняттями (ліквідністю, платоспроможністю, надійністю), а з іншого — зумовила суттєві розмежування по лінії методологічних засад у підходах щодо оцінки факторів і складових фінансової стійкості банків, встановлення її критеріїв.

Процес трансформування банківських ресурсів в системі фінансового менеджменту проходить через управління фінансовими операціями банку, що відбувається на його стійкості і надійності.

«Слід виділити п'ять блоків стійкості банку: 1) фінансова стійкість; 2) організаційна стійкість; 3) функціональна стійкість; 4) комерційна стійкість; 5) капітальна стійкість. Зазначені підходи досить нечіткі відносно взаємозв'язку елементів стійкості банку, як певного стану і цілеспрямованості руху. Тому щодо забезпечення фінансової стійкості банку доцільно виділити такі взаємопов'язані напрями: стійкість капітальної бази; стійкість ресурсної бази; організаційно-структурна стійкість банку; комерційна стійкість банку. Розглянемо послідовно складові фінансової стійкості банку, до яких відносяться:

Стійкість капітальної бази — це сукупність внесених засновниками та акціонерами власних коштів, що становить капітал банку. Обсяг зазначених коштів зростає у результаті ефективної банківської діяльності в процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових внесків учасників банку. Треба відзначити, що провідна роль капіталу в забезпеченні фінансової стійкості банку зумовлена його функціями:

по-перше, розміри капіталу гарантують довіру клієнтів до банку, переконують вкладників у можливості відшкодування своїх коштів, що забезпечує уникнення ризику під час їх розміщення. Це також гарантує потенційним позичальникам спроможність установи забезпечити попит на кредитні ресурси;

по-друге, на першому етапі в ролі стартових коштів, необхідним для будівництва чи оренди приміщень, установок банківського обладнання, наймання кваліфікованого персоналу є власний капітал у частині статутного фонду, сформованого засновниками банку. Без таких витрат банківська установа не може розпочати свою діяльність. Для розроблення і розвитку нових перспективних напрямів діяльності банку, пов'язаних із розширенням обсягу послуг, впровадженням сучасних технологій тощо, які завжди супроводжують період зростання банку, виникає потреба у додатковому капіталі. Залучення додаткового капіталу дає банку змогу забезпечувати клієнтів банківськими послугами на сучасному рівні, посилити власні позиції на ринку;

по-третє, капітал — це своєрідний буфер, який поглинає негативні результати, у тому числі збитки від поточної неефективної діяльності банку до вирішення його керівництвом поточних проблем. Таким чином, резервний капітал захищає банк від банкрутства у разі несприятливої ситуації та непередбачених витрат» [4, с. 15–26].

«Стійкість ресурсної бази — це важлива складова фінансової стійкості банку. Вона охоплює такі аспекти:

1. Залежність діяльності банку від стану економіки країни в цілому;
2. Контроль галузевих (відомчих) фінансових потоків;
3. Ступінь інтегрованості у систему міжбанківських відносин;
4. Зміст і рівень співробітництва банку із суб'єктами ринкової інфраструктури (банками, клієнтами тощо);
5. Стабільність поповнення ресурсної бази банку;
6. Концентрація вкладів фізичних осіб у загальному обсязі пасивів банку;
7. Обслуговування коштів бюджету тощо» [3.12]

Можливості формування ресурсної бази банку під впливом зрушень на макроекономічному та мікроекономічному рівнях, ситуації на грошово-кредитному ринку, структурних коливань у доходах юридичних та фізичних осіб і, як наслідок, змін у регулюванні банківської діяльності, не залишаються стабільними. Функції управління активами та пасивами на практиці безпосередньо пов'язані між собою. Структура джерел фінансування при цьому має бути адекватною структурі банківських активів, тобто певні види зобов'язань

(пасиви) за розмірами та строками залучення повинні відповідати також за строками та обсягами елементам активів. Таким чином, збільшення затрат на покриття боргів та збитків за рахунок власного капіталу може бути наслідком зневажання цього важливого правила.

Залучення найдорожчих ресурсів для банку (міжбанківських кредитів) повинно мати цільовий характер й бути спрямованим лише під визначену програму кредитування чи інвестування. Ситуація, що веде до зростання витрат та ставить під загрозу короткострокову ліквідність банку, виникає, коли міжбанківські кредити для виконання зобов'язань перед клієнтами використовуються для поповнення кореспондентських рахунків. Водночас деякі вітчизняні банки свій прибуток збільшують саме таким шляхом, тобто наданням короткострокових міжбанківських кредитів. І все ж таки, цей спосіб підвищення доходності може використовуватися лише за умов стабільної тенденції до зростання залишків коштів на поточних рахунках клієнтів та розширення депозитної бази банку. Отже, важлива умова забезпечення фінансової стійкості банку — це підтримання постійного балансу між потребами в ресурсах і можливостями їх придбання за принципом достатності. Тобто обсяг коштів, мобілізованих на грошово-кредитному ринку, має бути не меншим, але й не більшим, ніж потрібно для розміщення коштів у найприбутковіших операціях.

Проведений аналіз підходів до з'ясування сутності поняття фінансової стійкості комерційних банків дає підстави для висновків:

1. Фінансова стійкість комерційного банку не може характеризуватися лише набором певних показників (ліквідність, платоспроможність, прибутковість і т.д.), це результат, більш охоплюючого та деталізованого аналізу;

2. Різноманітність аргументів, які числяться у спробах дати визначення поняттю фінансової стійкості комерційних банків, показує, що існує проблема формалізації фінансової стійкості, інакше достовірність отримуваної оціночної інформації виявиться суттєво заниженою;

3. Фінансова стійкість банку — це не конкретний числовий показник його діяльності, це — якісна характеристика спроможності комерційного банку стабільно функціонувати під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Отже, фінансова стійкість комерційного банку — це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно виконувати свої функції з урахуванням наявного балансу економічних інтересів, витримуючи вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Висновки. Проведений аналіз понятійного апарату щодо фінансової стійкості комерційного банку та шляхів її забезпечення дає підстави зробити наступні висновки й пропозиції.

Фінансова стійкість комерційного банку ще не стала об'єктом комплексного наукового дослідження у вітчизняній літературі, хоча потреба в таких дослідженнях є значною.

У процесі аналізу структури банківських ресурсів і за-для виявлення значення їх основних складових для забезпечення фінансової стійкості банку необхідно «невласні» ресурси розмежовувати на залучені й запозичені. Це дозволяє враховувати специфіку власності й джерел походження різних елементів ресурсів, що використовуються банком, але йому не належать, застосовувати до них конкретні прийоми

Для зміцнення фінансової стійкості комерційного банку істотне значення має зростання його доходів, насамперед прибутку як джерела збільшення власного капіталу.

Валовий операційний дохід комерційних банків залежить від норми прибутку по активних операціях, розміру плати, що береться за надані послуги, величини й структури активів. Кожен з цих факторів вимагає застосування специфічних прийомів дослідження.

Для забезпечення зростання доходності комерційного банку та підвищення його фінансової стійкості важливе значення має кількісний та якісний аналіз кожного джерела доходів з метою встановлення вигідних для банку напрямів здійснення операцій.

Збільшенню доходності комерційних банків, крім підвищення прибутку від здійснюваних операцій та послуг, що надаються, сприяє й скорочення витрат на їх обслуговування. Це вимагає проведення постійного аналізу витратності банківських операцій та послуг і визначення можливостей їх зменшення, що позитивно впливає на фінансову стійкість банку.

Узагальнюючими показниками оцінки фінансової стійкості банку є його платоспроможність і ліквідність. Ці показники тісно взаємопов'язані. Основою платоспроможності банку є його ліквідність. Однак платоспроможність залежить не лише від ліквідності, а й від ряду інших факторів політичної й економічної ситуації в країні чи регіоні, стану грошово-кредитного ринку, можливості рефінансування в НБУ, розвинутості ринку цінних паперів, наявності й досконалості заставного законодавства, забезпеченості банку власним капіталом, надійності клієнтів й банків-партнерів, спеціалізації й різноманітності банківських послуг даного фінансово-кредитного закладу та інших факторів. Потрібний аналіз впливу кожного з них на платоспроможність банку і його фінансову стійкість.

Використана література

1. Закон України «Про відновлення фінансової стійкості або визнання комерційного банку банкрутом «(у редакції Закону України від 30.06.1999 р. № 784-ХІІ).
2. Берест М.М. Критичний аналіз змісту економічної категорії «фінансова стійкість»//Берест М.М., Тимошенко А.П.// Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2010. — № 29. — С. 69–72.
3. Тимош І.М. Організаційно-методичний механізм запобігання банкрутства комерційного банку // Актуальні проблеми фінансової стійкості економіки комерційного банку. — 2010. — № 6. — С. 23–25.
4. Словник банківської термінології [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.glossary.org.ua/article/sekyurytyzatsiya/>. — Назва з домашньої сторінки Інтернету.
5. Стефанишина А., Характеристика та аналіз методик оцінювання фінансової стійкості банків України та зарубіжжя [Текст] / А. Стефанишина // Вісник НБУ. — 2010. — № 11. — С. 62–67.
6. Стефанишина, А. Характеристика та аналіз методик оцінювання фінансової стійкості банків України та зарубіжжя [Текст] / А. Стефанишина. — Вісник НБУ. — К., 2010. — № 11. — С. 43–49.

References

1. Zakon Ukraïni «Pro vidnovlennja finansovoï stijkosti abo viznannja komercijnogo banku bankrutom «(u redakcii Zakonu Ukraïni vid 30.06.1999 r. № 784-III).
2. Berest M.M. Kritichnij analiz zmistu ekonomichnoï kategorii «finansova stijkist'»//Berest M.M., Timoshenko A.P.// Visnik ekonomiki transportu i promislovosti. — 2010. — № 29. — S.69–72.
3. Timosh I.M. Organizacijno-metodichnij mehanizm zapobigannja bankrutstva komercijnogo banku // Aktual'ni problemi finansovoï stijkosti ekonomiki komercijnogo banku. — 2010. — № 6. — S. 23–25
4. Slovník bankiv's'koï terminologii [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.glossary.org.ua/article/sekyurytyzatsiya/>. — Nazva z domashn'oï storinki Internetu.
5. Stefanishina A., Harakteristika ta analiz metodik ocinjuvannja finansovoï stijkosti bankiv Ukraïni ta zarubizhzhja [Tekst] / A. Stefanishina // Visnik NBU. — 2010. — № 11. — S. 62–67.
6. Stefanishina, A. Harakteristika ta analiz metodik ocinjuvannja finansovoï stijkosti bankiv Ukraïni ta zarubizhzhja [Tekst] / A. Stefanishina. — Visnik NBU. — K., 2010. —№ 11. — S.43–49.